

חוברת לימוד והגות

משפטים

12 שאלות לשאול סביב שולחן השבת

שתיים־עשרה שאלות מתוך שיעורו של הרב רפאל בניזרי "משפטים: העבד העברי ומחירה של החירות": מדוע פותחת התורה את מערכת דיניה במעמדו של העבד העברי, ומדוע האחוה קודמת בה לשוויון. מן הכתב ה"חירות" על הלוחות ועד האזון הנרצעת של מי שמסרב לצאת לחופשי — החירות אינה זכות שמקבלים, אלא טעם שיש ללמוד.

הרב רפאל בניזרי

תוכן הנושאים

נושאים להגות ושאלות לשיחה סביב שולחן פרשת משפטים

01	מדוע לפתוח בעבד?
02	שלוש העבדויות של כל אדם
03	לכבס את הבגדים בלי לחדש את הנפש
04	לכבד את ההורים במקום לאהוב אותם?
05	חרות על הלוחות, או חירות על הלוחות?
06	צדק הכרוך במוסר
07	הקונה עבד קונה אדון
08	לקן אין גג
09	חמישים ושלושה דינים בלי חוט נראה לעין
10	"אהבתי את אשתי ואת בניי"
11	מדוע האוזן?
12	ארבע נפילות, והשבת כדי לקום

הצגה

זה עתה שמענו את עשרת הדיברות בסיני. ומערכת הדינים שבאה אחריהם נפתחת מיד במקרה מוגדר מאוד: כי תקנה עבד עברי, שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחופשי. לדברי הרב, פרק זה בא, לצערנו, לחקן את אי־השוויון שבחברה.

השאלה

מדוע הדין הראשון הניחן אחרי סיני מסדיר את גורלו של העבד — ומדוע מדברת התורה על אחווה לפני שהיא מדברת על שוויון?

התשובה

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (שמות כא, א); "וירא העם וינעו ויעמדו מרחק" (שמות כ, טו).

כל חוקי הטבע, מסביר הרב, נבראו באופן מסוים משלימים זה את זה ושווים לעצמם. לא כן האדם: יש עשירים ועניים, בריאים וחולים, נבונים ומי שפחות נבונים. הדברים נעשו כך שנוכל באמת לטפח אחווה וסולידריות, ולהניע באמצעותן תנועה של שוויון בין כולם.

אילו היה לעם גובה התעלות כזה, ולא היה עומד מרחוק מן ההר, אפשר היה לוותר על "ואלה המשפטים", על כל פירוט הדינים המעמיד כל אדם מול אחריותו כלפי עצמו, כלפי בוראו וכלפי רעהו. המשפט האזרחי נולד מן המרחק שנקלח למרגלות סיני.

שכן בחיינו שלנו אנו יודעים להיות צודקים. אבל באופן שבו אנו משרתים את חייו של הזולת, צריך להיות יותר מצודקים.

מסקנת הרב

שימו לב שהסדר שונה: לא נדבר על שוויון במבט ראשון, נדבר קודם כול על אחווה.

לקח לשולחן

אנו חולמים בקלות על שוויון, ולעיתים רחוקות על אחווה. מי סביבנו הוא המקופח ביותר — בבראות, באמצעים, בהזדמנויות? מה נוכל לעשות למענו השבוע, לא כדי שיעשה שווה לנו, אלא כדי שירגיש שהוא אחינו?

הצגה

מדוע ניתנת קדימות זו למעמדו של העבד? לפני שהוא מדבר על מי שנקנה, מתאר הרב, בעקבות חכמינו, תלות שאיש אינו פטור ממנה. יש לה שלושה פנים, ושום חוזה של שש שנים אינו משחרר ממנה.

השאלה

מהן שלוש התלויות ההופכות כל אחד מאיתנו לעבד — ואיזה זמן נתן ה' לאדם כדי לצאת מהן?

התשובה

עשרה מאמרות של הבריאה ועשרת הדיברות של ההתגלות.

הראשונה היא תלות הזמן: אנו כפופים לנסיבות המחייבות אותנו לוותר על זמננו, לכפות על עצמנו עיסוקים שאינם תמיד לטעמנו ואינם מביאים אותנו לידי מיצוי. השנייה היא הכפילות הקורעת אותנו, בין רצוננו לתאוותנו, בין שאיפותינו למציאות החיים: פעמים רבות אנו נכנעים ליצר שלנו, ומקריבים את דחף ה"יצר" שבנו, זה שהיה מעניק אופי לחיינו. השלישית מעמידה את האדם בין החולף למתמיד, בין היחסי למוחלט, האדם הקטן בתוך המקרוקוסמוס הגדול מול ריבון העולם.

ושלושתן מתלכדות. האדם, שנוצר מכל יסודות הבריאה, מקבל רוח חיים ומוצב מיד בתוך השבת: זמן המוליד זמן, שבו אינו תלוי עוד בזמן, שבו הוא הקובע את סדר יומו בחיים.

וכך העם שהוצא מן הטיט המצרי קיבל למרגלות סיני רוח, בעשרת הדיברות של ההתגלות, המקבילים לעשרה מאמרות של הבריאה. אלה הוציאו את העולם אל הפועל בחומריותו; ואלה נתנו נשמה בחומר זה. מעתה היסטוריה אפשרית.

מסקנת הרב

הוא הממלא את זמנו.

לקח לשולחן

יאמר כל אחד למה הקדיש השבוע את רוב שעותיו, והאם שעות אלה נתנו לו פנים. איזו משלוש העבדויות אוחזת בנו יותר מכול: הזמן הנלקח מאיתנו, התאוה הגוברת, או התחושה שאנו קטנים כל כך?

לכבס את הבגדים בלי לחדש את הנפש

הצגה

לפני ההתגלות נצטווה העם לכבס את שמלותיו. והוא עשה זאת. ואז, ברגע שההר עשן, עמד מרחוק. הרב קורא בנסיגה זו את מצבו של עם שזה עתה יצא ממצרים.

השאלה

מה עוד חסר לעם שכיבס את שמלותיו — וכמה זמן נדרש כדי להיעשות בן חורין?

התשובה

"ויכבסו שמלתם" (שמות יט, יד); "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" (שמות כ, ב).

המטרה, אומר הרב, היא לשחרר את האדם מכל כבליו; ביציאת מצרים היה צריך לתת לו את הכלים לכך. אבל העם עומד מרחוק. הוא כיבס את בגדיו ביציאתו ממצרים, אבל לא חידש את נפשו. הוא עדיין מסומן בנוחות חיים יחסית: שם היו צרכיו הבסיסיים, אלה שנוקק להם כדי לחיות, מובטחים לו יום־יום.

והיה צורך בכל מחיר ללמד את האדם להיחלץ מתלות זו ולעצב לעצמו את חוקו, לא על פי תאוותיו, אלא על יסוד רצונו. זהו פירוש "אשר הוצאתיך מארץ מצרים": יציאת מצרים היא דרך לעקור את האדם מכל כבליו, מכל נטיותיו.

כיצד עושים זאת? הדבר אינו בא מהיום למחר. ראו את התפתחותו של ילד: בן שש אינו כבן שתים־עשרה, ולא כבן שמונה־עשרה, ולא כבן ארבעים. ככל שהוא מתמודד עם בעיות החיים ומרבה דעת, הוא משיל מעליו את שריונו.

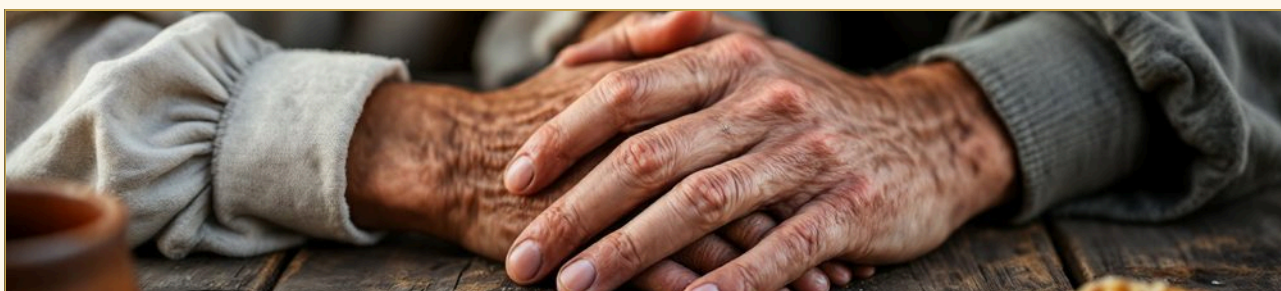
מסקנת הרב

העם כיבס את בגדיו ביציאתו ממצרים, אבל לא חידש את נפשו.

לקח לשולחן

קל יותר לשנות מראה מאשר לשנות תלויות. איזו נוחות בחיינו דומה לסיר הבשר של מצרים, עד שהיא גורמת לנו להעדיף את המרחק? ואיזה חוק אישי נוכל לבסס על רצונו ולא על תאוותינו?

לכבד את ההורים במקום לאהוב אותם?

הצגה

הרב מעיר הערה מפתיעה: התורה לא ציוותה לאהוב לא את ההורים, לא את הילדים ולא את האישה. היא דיברה על כבוד. וכיבוד ההורים מוצב על הלוח הראשון, לוח היחסים שבין האדם לבוראו.

השאלה

מדוע דורשת התורה כבוד ולא אהבה — ומה פירוש לאהוב את החוק במקום לירא ממנו?

התשובה

"כבד את אביך ואת אמך" (שמות כ, יב), על הלוח הראשון של עשרת הדיברות.

הקשר שילד חש כלפי הוריו מתוך הכרת טובה גרידא, או מתוך רצון להעמידם מעל הכול, אינו עדיין אהבת הורים, אומר הרב. הכבוד הוא דבר אחר. הוא יותר מהבנה, יותר מהסכמתם של גורמים רבים הדוחפים אותנו לפעול כך או אחרת: הוא מעבר לכל תבונה.

לכבד את ההורים פירושו שהאהבה ניתקה את כבלי הטבעי והתלבשה בחירות אהובה. לכן מצוה זו כתובה על הלוח הראשון: להכרת הבורא מגיעים מתוך האדם עצמו.

וכך גם החוק. לא היראה נחוצה, היא עלולה להוליד חטא; האהבה נחוצה. אין לירא מן החוק, יש לאהוב אותו, ולאהוב את החוק פירושו לעשותו לביטוי הטבעי של האדם עצמו באמצעות מעשה חופשי. מעשה חופשי זה מעיד על חירותו של האדם, ואותה הוא מציב בתוך שבת החזרת על עצמה, עד שהוא חי אף את ימי החול לאור השבת.

מסקנת הרב

אין לירא מן החוק, יש לאהוב את החוק.

לקח לשולחן

אהבה הנובעת רק מן הטבע או מהכרת הטובה נשארת שבירה. כיצד אנו מראים כבוד להורינו, גם כשאננו מבינים אותם? ואיזו מצוה אנו עדיין מקיימים מתוך יראה, ויש ללמוד לאהוב אותה?

חרות על הלוחות, או חירות על הלוחות?

הצגה

הכתוב אומר שמכתב אלקים היה "חרות על הלחת": חקוק. חכמינו מציעים לקרוא אחרת: "חירות". תנועה אחת בלבד מפרידה בין האזמל לבין החירות, והרב שואב מכאן תפיסה שלמה של החוק.

השאלה

מה פירוש שהאותיות הן כנות חורין על האבן — ומה עולה בגורלן כשהלוחות נשברים?

התשובה

"והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלחת" (שמות לב, טז); "אל תקרא חרות אלא חירות" (אבות ו, ב).

חכמינו העירו, אומר הרב, שחירותו האמיתית של האדם היא בקיום החוק. אל תראה את החוקים כחקוקים על הלוחות: הם בני חורין על הלוחות.

כלומר, הלוחות יכולים להישבר, אבל האותיות אינן נשברות. האותיות פורחות באוויר, הן במצב של חוסר משקל: הן שם, על לוחות הברית, אבל אף לא לרגע הן קושרות את גורלן בלוחות אלה. וכך, גם אם חברה שלמה תנשוש את התורה, למרבה הייאוש, די שיהיו בתוכה עשרה צדיקים כדי להציל את הציבור כולו ואת התורה כולה.

שכן התורה כולה היא כבראיה: יש מאין. ועשרת הדיברות אף הם כך. מה שנוולד מאין אינו תלוי בנושא אותו.

מסקנת הרב

הלוחות יכולים להישבר, אבל האותיות אינן נשברות.

לקח לשולחן

קורה שהמסגרות נשברות: קהילה המתפזרת, מנהג משפחתי ההולך ונשכח. מה, ממה שקיבלנו, שרד את הנושא של? והאם היינו מוכנים להיות מן העשרה שדי בהם?

הצגה

ההתנגדות לא נפלה למדבר משפטי. היו שומר ואשור, הייתה מצרים, עם ספרי חוקיהן ודיניהן, ולעיתים אף התאמות של ממש לעשרת הדיברות. ושבע מצוות בני נח כבר דורשות להעמיד בתי דין.

השאלה

אם לעמים אחרים כבר היו בתי משפט וספרי חוקים, מה מביא עמו הצדק של התורה שאינו כשלהם?

התשובה

"ועשית הישר והטוב" (דברים ו, יח); "למען תלך בדרך טובים" (משלי ב, כ).

משבע המצוות האוניברסליות, מזכיר הרב, שש הן איסורים. היחידה החיובית היא הקמת מערכת משפט המשליטה סדר בחברה, על פי עקרונות צדק שכל חברה עיצבה לעצמה. המטרה שם היא להשליט סדר בכל מחיר.

מה שאומרת התורה שונה לחלוטין. ולכן, אם עלינו להכריע בסכסוך, בין בית דין רבני לבין ערכאות של גויים, מוטב להעדיף את בית הדין הרבני: מושג הצדק בדין התורה כרוך במוסר מוחלט. המוסר הוא חלק מן הצדק עצמו.

וכך, גם כשהדין עמנו, אסור שהזולת ירגיש את הפסדו וימאס בדבר לגמרי: צריך לדעת לוותר מעט על זכויותינו. זהו לעשות "הישר והטוב"; זהו ללכת בדרך הטוב, לא בדרך המכבדת אותך לבדך, אלא בדרך המכבדת את הוריק, את אבותיך, את בוראך.

מסקנת הרב

המוסר הוא חלק מן הצדק עצמו.

לקח לשולחן

לא תמיד די בכך שאנו צודקים. באיזה ויכוח לאחרונה ניצחנו והשארנו את הזולת ממורמר? מה היה עולה לנו, בפעם הבאה, לוותר מעט על זכותנו כדי שלא ילך מאיתנו מאוס?

הצגה

העבד העברי הוא מי שמכר את עצמו מחוסר כסף, או מי שגנב ואין לו במה לשלם. במקום בית הסוהר, התורה משלבת אותו במשפחה. אבל היא מקיפה קנייה זו בתנאים רבים כל כך, עד שחכמינו מסיקים: הקונה עבד קונה אדון.

השאלה

מדוע להושיב את הגנב בתוך משפחה ולא בבית הסוהר — ולמה נועד חוק ההופך את העבד ליקר כל כך?

התשובה

"כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו" (קידושין כ, א).

בבית הסוהר, אומר הרב, בשל עבירה קטנה, היה יוצא משם כפושע גמור. מוטב לשלבו במשפחה, שיראה כיצד חיים חיים. וראו את התנאים: אין נותנים לו עבודה בלי גבול, לא עבודת פרך, ולא עבודות המשפילות אותו. אין מאכילים אותו אחרת, לא שיירים: אם האדון שותה יין, הוא חולק עמו את יינו; אם יש לו מיטה נוחה, הוא נותן לו מיטה דומה.

וכך איש לא חיפש עבד עברי לטובת עצמו. היו רק מתנדבים בתוך העם, שהקדישו עצמם להשיב את מי שהגורל לא האיר לו פנים, או את מי שלא ידע לשלוט בתאוותיו — חולשה שהאדם גילה מיום בריאתו, כשעשה את הדעת למוצר צריכה.

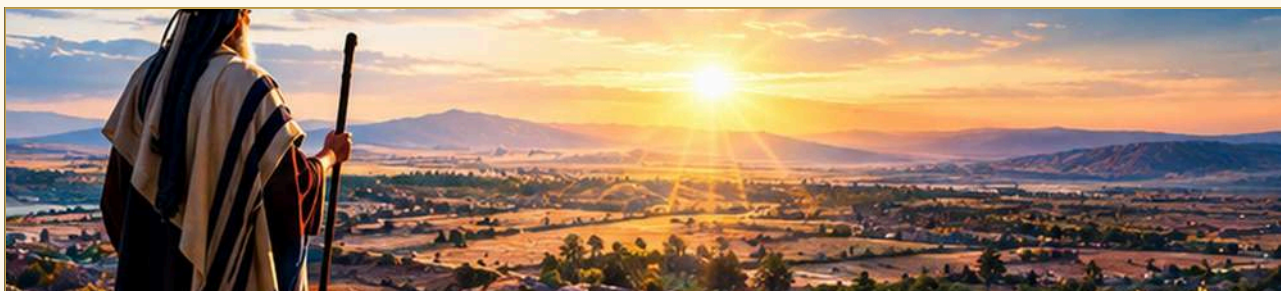
המטרה אינה רק לפצות את הגנב או לדאוג לרווחתו של מי שאינו יכול לכלכל את עצמו. יש להביאו, בתום שש שנים ככתום ששת ימי הבריאה, לצאת עם רצון לשאת בחייו שלו. שכן עם ה', במוחלט, היחס אינו של אדון ועבד, אלא של אב ובן.

מסקנת הרב

צריך ללמד את האדם הזה לטעום את טעמה של החירות.

לקח לשולחן

לעזור למישהו אין פירושו רק למלא את חסרונו. כשעורנו לאדם קרוב, האם העברנו לו מיומנות, טעם חיים, עצמאות? ומי סביבנו זקוק למשפחה יותר מאשר לתוכחה?

הצגה

לתורה כמה מילים לחירות. "חירות", שנעקרה מן החקיקה על הלוחות. "חפשי", של העבד היוצא. ולשנה החמישים, שנת היובל, שבה כל אחד חוזר לאחוזתו ולנכסיו, מילה שלישית: "דרור".

השאלה

מה אומרת חירות היובל שאין אומרות לא חירות הלוחות ולא חירות העבד המשוחרר?

התשובה

"וקראתם דרור בארץ" (ויקרא כה, י); "מר דרור" (שמות ל, כג); "ודרור קן לה" (תהלים פד, ד).

הרב מוצא שלושה מובנים במילה "דרור". ראשית, טהור מכל זיוף: לקטורת לקחו "מר דרור", מור שלא נזיף. יש ב"דרור" מושג של טוהר.

שנית, קריאת הדרור, הנעשית ביובל בשופר. ושורשיו הראשונים של שופר זה בקרן האיל של יצחק, שנעקר מן התלות במוות, מקור כל הטומאות, כל ייאוש, כל קרע. היה צריך בכל מחיר לסלק את מושג המוות לטובת החיים.

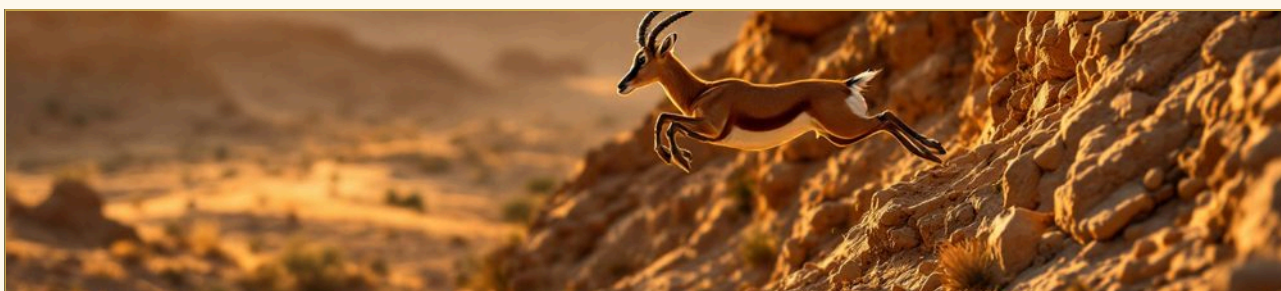
ולבסוף, דרור היא ציפור שכל משאלתה קן. מה ההבדל בין בית לקן? לבית יש גג; לקן אין גג. והמקדש היה בלי גג, משום שלא הייתה צריכה להיות מחיצה בין העולם התחתון לעולם העליון. לפיכך לא כיבו הגשמים את אש המזבח, ולא הזיזה הרוח את עמוד העשן שעלה מן הקטורת: לא הייתה עוד תלות בחוקי הטבע.

מסקנת הרב

לבית יש גג, לקן אין גג.

לקח לשולחן

פעמים רבות אנו קוראים חירות לכך שיש לנו גג משלנו, ואנו מסתגרים תחתיו. מה הצבנו בינינו לבין השמים בחושבנו שאנו מגינים על עצמנו? והאם חירותנו טהורה, נקייה מכל זיוף?

הצגה

פרשת משפטים מונה חמישים ושלשה מצוות: העבד, החבלות, הנזיקין, ההלוואה, הפיקדון, הגר, האלמנה... המפרשים חיפשו את ההיגיון הפנימי המקשר אותן וקושר אותן זו לזו.

השאלה

מדוע איננו מוצאים את החוט הקושר דינים אלה — ואיזו מחשבה נדרשת כדי לחופסו?

התשובה

המפרשים: אילו יכולנו להיכנס להיגיון של דינים אלה, היינו מגיעים רחוק בהבנת הרצון האלקי.

הם לא מצאו, מביא הרב. אבל הם הכריזו שאילו יכולנו אי־פעם להיכנס להיגיון של דינים אלה, היינו מגיעים רחוק מאוד בהבנת הרצון האלקי. אנו עדיין רחוקים מכך מאוד, משום שאנו נשארים כלואים במחשבה המוגבלת בידיעתנו.

אין מדובר להיכנס תמיד להיגיון אינסופי, הכולא את האדם בקטגוריות של מחשבה. בסדר מחשבה חופשי, יש להתקדם בדרך של מוטציה. ואנו איננו יודעים להתקדם בדרך של מוטציה, של קפיצה.

ומוטציות אלה נעשות רק באהבה: אהבה חופשית, אהבה מתוך הסכמה. זה מה שקושר הערה זו לעבד שיאמר, בסוף הפרשה, שהוא אוהב את אדונו, את אשתו ואת בניו. אהבה המעכבת במקום לשחרר אינה מביאה שום קפיצה.

מסקנת הרב

איננו יודעים להתקדם בדרך של מוטציה, של קפיצה.

לקח לשולחן

אנו אוהבים לסדר הכול בקטגוריות, ומסתפקים בכך. האם הבנו פעם דבר בבת אחת, בקפיצה, ולא בדרך של היסק? ומה במשפחתנו משתנה רק בכוח האהבה?

"אהבתי את אשתי ואת בני"**הצגה**

בתום שש שנים יכול העבד לצאת. אבל הוא מכריז: אהבתי את אדוני, את אשתי ואת בני, איני רוצה לצאת חופשי. הטעם שהוא מביא הוא הנעלה שבטעמים, האהבה. ודווקא על משפט זה מעניש הכתוב.

השאלה

כיצד יכולה התקשורת הנושאת את השם אהבה להיות דווקא מה שדן אדם שלא להיות עוד בן חורין?

התשובה

"ואם אמר העבד אהבתי את אדני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי" (שמות כא, ה).

מדובר, מסביר הרב, בשפחה כנענית ובילדים כנענים שנתן לו האדון כדי שלא יישאר במצב של תסכול מוחלט. יש בכך גם עונש וגם נחמה.

אבל היה צריך בכל מחיר שלא יבוא לומר: אני אוהב את אשתי ואת בני במחיר הקרבת חירותי. דבר זה אינו עולה על הדעת, שכן אז נעשה האדם עבד לתוצר האנושי שלו, למה שבונה לעצמו.

המוטציות שהאדם זקוק להן נעשות רק באהבה — אבל באהבה חופשית, באהבה מתוך הסכמה. להישאר תלוי באהבה זו במחיר הקרבת החירות אינו מתקבל על הדעת. האהבה המשחררת מקדמת; זו הכובלת מקבעת את האדם במה שכבר יש לו.

מסקנת הרב

להישאר תלוי באהבת האישה במחיר הקרבת חירותו — זה אינו מתקבל על הדעת.

לקח לשולחן

קורה שאנו מצדיקים את ויתורינו באהבתנו לבני ביתנו. האם יש דבר שאיננו מעזים לעשות "בגלל המשפחה", אף שאיש לא ביקש זאת מאיתנו? והאם קשרינו מגדלים אותנו או מעכבים אותנו?

הצגה

מי שמסרב לצאת חופשי מובא לפני בית הדין, מוצמד אל הדלת, ואדונו רוצע את אוֹחוֹנו במרצע. לא היד שעבדה, לא הרגל שנשארה: האוֹחַן.

השאלה

מדוע מושם סימנו של המסרב לחירות על האבר שכל עניינו לשמוע — ומדוע אל הדלת?

התשובה

"ורצע אדניו את אזנו במרצע" (שמות כא, ו); האוֹחַן ששמעה בסיני "כי לי בני ישראל עבדים" (ויקרא כה, נה; קידושין כב, ב).

חכמינו משיבים, אומר הרב: אוֹחַן ששמעה על הר סיני "כי לי בני ישראל עבדים", ולא עבדים לעבדים, והלך וקנה אדון לעצמו — תירצע. ומן המילה "אוֹחַן" נגזרים "מאזניים": לשמור על איוון. מי שסובל בשמיעתו מתקשה ללכת, הוא איבד את מרכז הכובד שלו. וביטוי האמונה שלנו כמו שהוא הוא בשמיעה, "שמע ישראל": בשמיעה מגיעים לאחדות ה' ומקבלים עול מלכות שמים.

לאוֹחַן תכונה מיוחדת: היא קולטת את כל המידע, אבל אינה יכולה לשדר דבר. העין, בקריצה, במבט, מביעה משהו; האוֹחַן נשארת אדישה. אבל היא הקולטת הכול, ובאמצעותה קול פנימי מממש את נוכחות ה' בעולם. אדם זה הסתגר בהבנתו את הדברים, עד שאינו שומע עוד.

הוא ויתר על החירות שנקנתה בדם שבו נמשחו פתחי הבתים במצרים, אותן דלתות שהיו דלתות החירות. לכן אל הדלת הוא מובא.

מסקנת הרב

היא קולטת את כל המידע, אבל אינה יכולה לשדר.

לקח לשולחן

אנו מדברים הרבה ומקשיבים מעט. איזה דבר ששמענו פעם — מהורה, ממורה — חדלנו להקשיב לו? והאם נוכל, הערב, להקשיב למישהו עד הסוף בלי להשיב מיד?

הצגה

סימן האזון אינו נצחי: הוא נמשך עד היובל, בעוד עשרים או שלושים שנה לפי שנת המחזור. ופרק ארוך זה של דינים אזרחיים נחתם בשתי מצוות שאין בהן דבר משפטי: השבת ושלוש הרגלים.

השאלה

מדוע מערכת של דינים אזרחיים נחתמת בשבת ובמועדים — ומה ההבדל בין זמן שמקבלים לזמן שנותרים?

התשובה

"ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת" (שמות כג, יב); "שלוש רגלים תחג לי בשנה" (שמות כג, יד).

הכול נובע ממחזור השמיטה, אומר הרב, הכול ניזון מן השבת: כשהשבת של השנים, שבע פעמים שבע, מגיעה לתכליתה, העבד יוצא לחופשי בהכרח. זהו הלימוד הראשון שנותנת התורה בחינוכו של כל אדם: הרוצה להימנע מארבעת מקורות הנפילה: השן, תאוות המאכל; תאוות הבשר; האש, ההתלהבות שאינה מבוקרת; והבור, מכשולי החיים, כשהאדם נכנע לרגעי חולשתו ונופל בלי לשלוט בדבר.

לכן דינים אלה, הנותנים קריאה רחבה של עשרת הדיברות, נחתמים בשמירת השבת והמועדים. הדרך האמיתית להשתחרר היא להתחדש בכל שבוע בשבת, ושלוש פעמים בשנה בזמן שהאדם מקדש בעצמו.

שכן השבת ניתנת לו במתנה, ואילו את המועדים — הוא נותן אותם, הוא הקובע את זמנם: האביב, הקציר, האסיף. עליו להיות מסוגל לשלם במסלול חייו.

מסקנת הרב

השבת ניתנת לו במתנה, ואילו את המועדים — הוא נותן אותם.

לקח לשולחן

איזו מארבע הנפילות אורבת לנו יותר מכול: הזלילה, התאוה, הסחף או הייאוש? ומה אנו עושים בשבת הניתנת לנו במתנה: מנוחה גרידא, או התחדשות אמיתית המשנה את השבוע?